

EKONOMISCHE STELSELS

Iedereen heeft zijn mond vol over het kommunisme, de muur van Berlijn. Meninge-
 vliegen over de tafel over de vermeende superioriteit van het kapitalisme. Over
 beide economische systemen gaat onder meer dit hoofdstuk. Tot nu toe hebben we
 het socialisme, liberalisme e.d. alleen op politiek gebied bekeken. Het zal je
 misschien duidelijk zijn dat de opvattingen over de economische inrichting van de
 staat geheel verschillend zijn. Het systeem waarin wij leven (de gemengde eko-
 nomie) is misschien wel voor eenderde deel van de wereldbevolking niet zo van-
 zelfsprekend. Een inwoner van de Sovjet-Unie heeft met een heel ander soort over-
 heid te maken en met een heel anders georganiseerd economisch stelsel. Hieronder
 verstaan we de wijze waarop het economisch proces van produceren en consumeren is
 is georganiseerd en wordt bestuurd. Op de verschillen tussen en de veranderingen
 in de economische stelsels gaan we in. Dit vinden we om een aantal redenen be-
 langrijk.

-
- Globaal onderscheiden we drie types: 1. De liberale economie
 2. De centraal geleide economie
 3. De gemengde economie
 Tenslotte gaan we in op een variant van de gemengde economie namelijk
 4. De verzorgingsstaat
-

1 De liberale economie (het klassiek kapitalisme).

De principes van de Franse Revolutie (1789) vrijheid, gelijkheid, broederschap
 vinden tot in onze tijd wereldwijd weerklank. De politieke stromingen omarmen
 deze denkbeelden op een verschillende manier. De politieke en economische
vrijheidsgedachte wordt vrijwel identiek aan het liberalisme. Na hun overwinning
 op de monarchen wordt hun politieke macht verankerd in een stelsel van politieke
 grondrechten (vrijheid van drukpers, godsdienstvrijheid, eigendomsrecht etc.).

Het kapitalisme baseert zich op de leer van het liberalisme van Adam Smith.
 De hoofdkenmerken zijn: partikulier eigendom, individueel initiatief, vrije konkur-
 rentie en het nastreven van een zo hoog mogelijke winst. Ieder-
 een mag meedoen op de vrije markt. Op z'n engels: free-
 enterprise. Wie initiatief vertoont en ondernemend is en
 daardoor veel winst maakt of veel geld verdient heeft daar
 het volste recht op. Hij heeft dat te danken aan zijn be-
 kwaamheid, slimheid of ondernemingslust. Door harde
 concurrentie tussen private ondernemingen, zo verwacht
 men, blijven de prijzen laag. Kan een ondernemer niet
 meer mee in de concurrentiestrijd - zijn de prijzen of
 kosten te hoog- dan gaat de zaak failliet. Dat zijn
 de risico's van de vrije markt.

De staat moet zich -ook volgens de gedachten-
 gang van de huidige liberalen- zowenig mogelijk
 met de economie bemoeien. Adam Smith beschreef
 en verdedigde de niet-inmenging van de staat in
 de 18e eeuw als volgt. Zijn gedachten werden
 in de 19e eeuw in het klassiek kapitalisme gemeengoed en verkreeg de naam Nacht-
 wakersstaat.

**A. Smith ver-
 dedigt de niet-
 inmenging van
 de staat in de
 economie**

Indien men alle beschermende en beperkende bepalingen uit de weg ruimt, komt
 vanzelf het heldere en eenvoudige systeem van de natuurlijke vrijheid te voorschijn.
 Daarin kan elke mens - binnen de perken van het geoorloofde - zijn eigen belangen
 vrij behartigen en zijn arbeid en zijn kapitaal doen concurreren. Zodoende is de
 staat ontslagen van een bemoeiing die aan zovele vergissingen is blootgesteld...

Volgens dit systeem van natuurlijke vrijheid beperkt zich het ingrijpen van de staat
 tot drie functies: 1. de natie tegen gewelddadigheden en aanslagen te beveiligen,
 2. de enkeling voor gerechtelijke overtredingen te behoeden, 3. de plicht om zekere
 openbare werken en instellingen op te richten en in stand te houden wier oprichting
 of instandhouding nooit in het belang kunnen zijn van enig persoon of van een
 klein aantal personen, omdat het daaruit te trekken voordeel aan een bepaald
 persoon of aan een klein aantal personen de kosten nooit zou kunnen vergoeden,
 hoewel dat voordeel de kosten vaak meer dan vergoedt voor een grote maatschappij.

Belastingheffen mag slechts plaats vinden voorzover dit strikt noodzakelijk is. Verder moet alles aan het mechanisme van de vrije markt worden overgelaten. Door het ingrijpen van de 'invisible hand' zal, aldus Smith, het nastreven van het individueel belang leiden tot een maximaal gemeenschappelijk belang. De aanhangers van Smith, de liberalen dus, verzetten zich heftig tegen elke wettelijke sociale misstanden van de 19e eeuw. Er noemenswaardige sociale voorzieningen, heid of ziekte moet de arbeider maar zien hoe hij in leven blijft. Vakbonden zijn niet toegestaan. De ondernemer betaalt de lonen die hij zelf redelijk acht. Gaat het voorspoedig met de zaak, dan kan er wat meer aan loon af. Bij een crisis worden de arbeiders zonder pardon op straat gezet.

De kapitalistische vrije markt

ling van de
zijn geen
Bij werkloos-

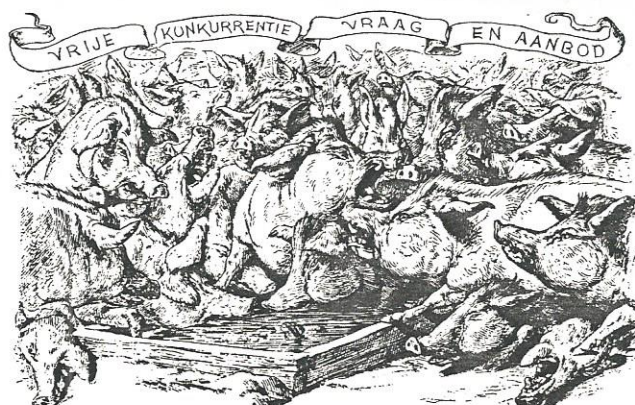

Gevolg van het vrije ondernemerschap: de arbeiders overgeleverd aan de macht van de grootindustriële. (Uit: Koos van Weringh, Albert Hahn.)

Het klassiek kapitalisme heeft bestaan tot in de 19e eeuw. Kapitalisme wil zeggen: de produktiewijze (manier van produceren) waarbij de produktiemiddelen in handen zijn van partikulieren die vrij hun beslissingen kunnen nemen.

De gedachte der liberalen over het vrije spel der maatschappelijke krachten moet rond 1900 voor het eerst bakzeil halen. De leer der staatsonthouding leverde de arbeiders aan de macht en willekeur van de ondernemers over. Tijdens de eeuwwisseling begint de overheid in te grijpen om de armoede en de sociale ongelijkheid te bestrijden. Door de Leerplichtwet werd de kinderarbeid bestreden. De Arbeidswet regelde voor vrouwen en jonge kinderen de arbeidstijden en -omstandigheden. De Woningwet moest voorkomen dat men in krotten terecht kwam. De oudste sociale verzekeringswet is de Ongevalwet, die voorkwam dat de arbeiders na een ongeluk tot de bedelstaf vervielen.

Ondanks deze voor liberalen vrij principiële ingrepen bleef de staat wat hij de hele 19e eeuw was geweest: de Nachtwakersstaat. In een spotprent werd hij wel als volgt uitgebeeld. De varkens stellen natuurlijk wat anders voor. Leg uit!

Bourgeois-Republiek

- 1a Wat houdt het principe van vrije concurrentie in?
- 1b Bekijk de prent hiernaast. Onze nederlandse samenleving kent ook het principe van vrije concurrentie. Denk je dat het er in onze samenleving net zo aan toe gaat? Of zoals op de prent op de volgende pagina? Motiveer.
2. Volgens Smith (regel 3 en 4) zal het nastreven van het individueel belang leiden tot een maximaal algemeen belang.

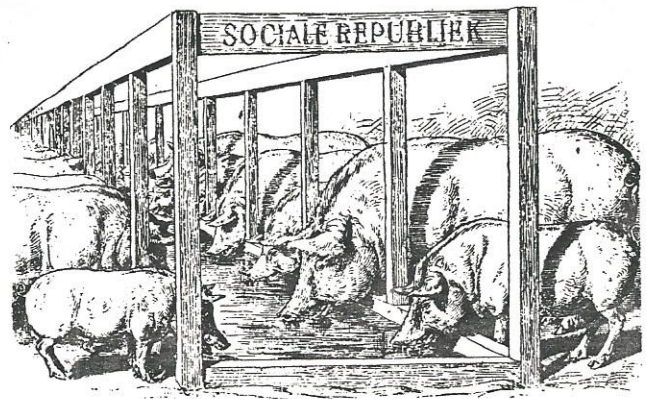
Waarom is deze stelling (on)juist?

3. Op welke punten zijn de liberalen van hun principes afgeweken? Mag je ze tegenwoordig nog liberaal noemen?
4. Noteer de kenmerken van het liberaal-ekonomischstelsel in het staatje op de volgende pagina.
5. Bestudeer het overzicht op de laatste pagina van dit hoofdstuk.

2 De centraal geleide economie of planeconomie (China).

In de 19e eeuw meende Marx wetenschappelijk aan te kunnen tonen dat het kapitalisme zich zelf in een economische crisis zou storten. De allende en onderdrukking van de proletariërs zou dermate verslechteren dat slechts een revolutie oplossing zou brengen. Hieruit zou een nieuwe maatschappijvorm ontstaan: het socialisme waarin meer gelijkwaardigheid zou heersen, en geen uitbuiting.

Dit tweede economische stelsel wordt nog nagevolgd in China en Cuba. Het oudste (sinds 1917) en belangrijkste land was de Sovjet-Unie. De 'Arbeiders- en Boerenstaat'.

Elk het zijne

19. Sociale Republiek: Elk het zijne.

In tegenstelling tot het liberalisme speelt in de centraal geleide economie de overheid een alles overheersende rol. Alle produktiemiddelen zijn eigendom van de staat. Dit is een van de belangrijkste verschillen na de slechte ervaringen in het klassiek kapitalisme. Het doel van het staats eigendom is:

- a. verhinderen van uitbuiting van de zwakke door de sterke
- b. het tegengaan van de golfbeweging in de conjunctuur
- c. goederen produceren waar werkelijk behoefte aan bestaat

In "Rood" China staat in plaats van concurrentie de samenwerking voorop. Niet het individu is belangrijk maar de gemeenschap, het kollektief. Later meer hierover. In een planeconomie beslist de regering voor het hele land wat het beste geproduceerd kan worden en tegen welke prijzen. Niemand hoeft gebrek te lijden want de staat zorgt voor het wel en wee van haar burgers. Er wordt voor de gehele economie een grote centrale planning gemaakt. Soms beslaan die een jaar, soms meerdere jaren. Dit plan wordt onderverdeeld in honderden kleine

de socialistische staatsplanning

planningen. Deze regelen op hun beurt weer de produktie van bijvoorbeeld toeleverende bedrijven. Dit lijkt heel efficiënt en in het verleden zijn er ook indrukwekkende resultaten behaald. Niet alles kan echter vanuit een centraal punt gepland worden. Er gaat vaak iets mis. Bijvoorbeeld: in Moskou was haast geen sinaasappel te krijgen. Maar in het zuiden lag het fruit te rotten op het veld. Allerlei produkten zijn verkrijgbaar maar schoenen zijn bijvoorbeeld zo lelijk dat niemand ze wil kopen. Planners blijken niet over alle informatie te beschikken, veranderingen lopen traag en soms vindt men het al voldoende om de geplande cijfers te halen. De prikkel om iets meer te doen ontbreekt.

Laten we voor we verder gaan eerst nog eens samenvatten: de belangrijkste kenmerken van beide economische stelsels.

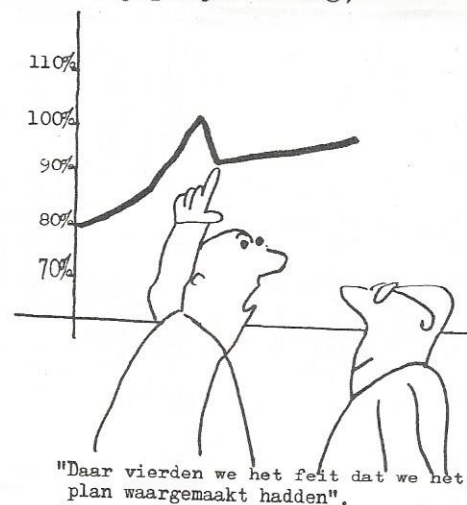
KENMERKEN	LIBERALE EKONOMIE	CENTRAAL GELEIDE EKON.
a. eigendom van produktiemiddelen.		
b. beslissingen in het bedrijf		
c. mate van sociale zekerheid (sociale grondrechten).		
d. mate van politieke vrijheid (klassieke grondrechten).		

Konkluderend kunnen we stellen dat de vrijheid in de liberale economie eigenlijk te groot is, want daar geldt het recht van de sterkste: wie niet mee kan is verloren. In de centraal geleide economie is de politieke en economische vrijheid eigenlijk weer te klein. In China met ruim 1 miljard inwoners hebben de bejaarde partijleiders enkele kapitalistische vrijheden in hun systeem toegestaan. In Oost-Europa heeft de kritiek in vrijwel alle landen tot opstanden en ingrijpende veranderingen in het economische systeem geleid. Denk maar aan Ceaucescu in Roemenië, de val van De Muur en de Duitse eenwording. Tenslotte het aftreden * Gorbatsjov als president van de Sovjet-Unie. De perestrojka bracht geen wezenlijke * verandering voor de burgers en dit werd hem mede door de glasnost fataal. * Jeltsin probeert de republiek Rusland, verbonden met de andere GOS-staten economisch nieuw leven in te blazen door marktgerichte veranderingen door te voeren, te samen met privebezit e.d. Tot nu toe verloopt dat uiterst moeizaam en de burgers worden met grandioze dagelijkse problemen gekonfronteerd. De kommunistische staat bood alle burgers in Oost-Europa - en nog steeds geldt dat voor China - ondanks alle nadelen toch een flink aantal zekerheden in de vorm van sociale grondrechten: betaalbare huren, -gezondheidszorg, -prijzen voor het basispakket (voedsel). In één klap werd dit overgelaten aan de vrij prijsvorming, zonder subsidies. Met alle gevolgen van dien en niet alleen voor de zwakke groepen.

Konkluderend: Van de idealen van de Franse Revolutie worden in China en de voormalige Sovjet-Unie meer benadrukt de begrippen: Gelijkheid en Broederschap. Ze zijn direct gekoppeld aan Gemeenschap

vragen:

1. Hoe is het te verklaren dat in een planekonomie de golfbewegingen in de economie beter tegengegaan kunnen worden dan in een kapitalistische economie?
2. Wat wordt bedoeld met: "De perestrojka ..... glasnost fataal"?
Zie ***. Verklaar de begrippen
3. Geef voorbeelden van marktgerichte veranderingen in een planekonomie
4. Wat is het verschil tussen politieke- en sociale grondrechten?
5. Vul nu het staatje in op de vorige pagina.

3 De gemengde economie. Het neo-kapitalisme na 1945.

De meeste westerse landen kennen een economisch stelsel dat tussen de twee reeds behandelde stelsels inligt. Een land als Amerika benadert meer de liberale economie. Daar leeft sterk het idee dat iedereen gelijke kansen heeft op de vrije markt en dat de staat zich afzijdig moet houden. In Nederland heeft de staat meer invloed verkregen sinds de grote depressie vanaf 1929 die de hele wereld trof. De nadelen van een onbegrensd kapitalisme werden ingezien. Massale werkloosheid en ontbreken van sociale voorzieningen pleitten voor ingrijpen (Keynes).

In een gemengde economie blijven de produktiemiddelen eigendom van particulieren. Daar waar het particulier initiatief tekort schiet bezit de overheid echter de produktiemiddelen (onderwijs, leger e.d.) De ondernemers zijn in principe vrij om hun beslissingen zelf te nemen. De overheid waakt er voor dat de belangen van de burgers niet in het gedrang komen. Men maakt wetten tegen veruiling, monopolievorming etc. Om de sociaal zwakkeren bij te staan zijn in de meeste landen van dit type economie voorzieningen getroffen in de vorm van een sociaal stelsel. Er wordt gezorgd voor een betaalbare gezondheidszorg. De kosten worden betaald uit belastingen en premies. De produktie van maatschappelijk belangrijke produkten doet de overheid zelf (aardgas, elektriciteit e.d.) of ze zorgt ervoor dat ze betaalbaar blijven (subsidies op schouwburgen e.d.). Afhankelijk van economische omstandigheden, het ideologische karakter van de partijen in de regering worden maatregelen getroffen. Soms gaan die meer in de richting van het klassiek kapitalisme (enigszins nog bij de VVD terug te vinden), soms

meer in de richting van de verzorgingsstaat (PvdA).

Werknemers en werkgevers zijn in een gemengde economie goed georganiseerd. Samen met de overheid proberen ze hun belangen te coördineren. Tussen deze sociale partners vindt veel overleg plaats

Ook in de gemengde economie probeert de overheid de economie in de gewenste richting te sturen door plannen te maken. Deze plannen zijn echter niet zoals in een centraal geleide economie verplicht, maar geven een inzicht in de te verwachten economische ontwikkeling. Als men economische problemen voor de deur verwacht kan de overheid met de andere sociale partners rond de tafel gaan zitten en op basis van vrijwilligheid tot maatregelen over te gaan.

Konklusie: In principe is de gemengde economie dus een vrije economie, maar daar waar het mis dreigt te gaan grijpt de overheid in.

Vragen:

1. Welk economisch stelsel kent Nederland? Motiveer.
2. Zal dat onder een kabinet van bijvoorbeeld PvdA kunnen veranderen?
- 3a Wat zijn de kenmerken van een gemengde economie en een klassiek kapitalistische?
- 3b Waarin onderscheiden ze zich?

4 De verzorgingsstaat.

Een typische west-europese exponent van de gemengde economie is de verzorgingsstaat, die met name in Zweden en in Nederland tot bloei (en neergang?) is gekomen. Voordat we uitleggen wat zo'n staat inhoudt leggen we eerst de functies van een staat in het algemeen uit:

- a. De economische functie zoals het scheppen van werkgelegenheid, beheersen van lonen en prijzen
- b. De sociale taak zoals de verzorging van sociaal zwakke groepen in de samenleving en de gezondheidszorg.
- c. De kulturele functie waartoe het onderwijs en de wetenschap behoren. Het instand houden van kunst en cultuur.
- d. De welzijnsfunctie zoals het scheppen van een goed leefmilieu, recreatiemogelijkheden.

Eeuwenlang werden deze functies niet als taak van de overheid gezien. Dat paste bijvoorbeeld niet in het takenpakket van de nachtwakersstaat. Wanneer echter bovengenoemde functies in toenemende mate een belangrijke plaats innemen in het overheidsbeleid, spreken we van een VERZORGINGSSTAAT. In Nederland zeggen we wel eens dat de overheid ons van de wieg tot het graf verzorgt.

Waarom is de verzorgingsstaat ontstaan? Pas na de Tweede Wereldoorlog werd het principe van dit soort staat gemeengoed. Dat gebeurde onder invloed van de Universele Verklaring van de rechten van de Mens van de Verenigde Naties in 1948. Hierin worden naast de klassieke grondrechten ook de sociale grondrechten opgenomen, zoals het recht op:

- a. werk
- b. bestaanszekerheid
- c. gezondheidszorg
- d. vorming en onderwijs
- e. rechtsbijstand
- f. welzijn

De overheid nam de plicht op zich om er voor te zorgen dat de mensen goed verzorgd werd en alle mogelijkheden kregen zich te ontwikkelen. De schrik van de economische wereldcrisis van de jaren dertig zat er nog goed in en de naoorlogse economische opbloei verschafte de financiële basis

OPDRACHT: Noteer met potlood achter de sociale grondrechten a t/m f voorbeelden van wetten, overheidsregelingen e.d. waaruit blijkt dat de overheid ze nastreeft en invult.

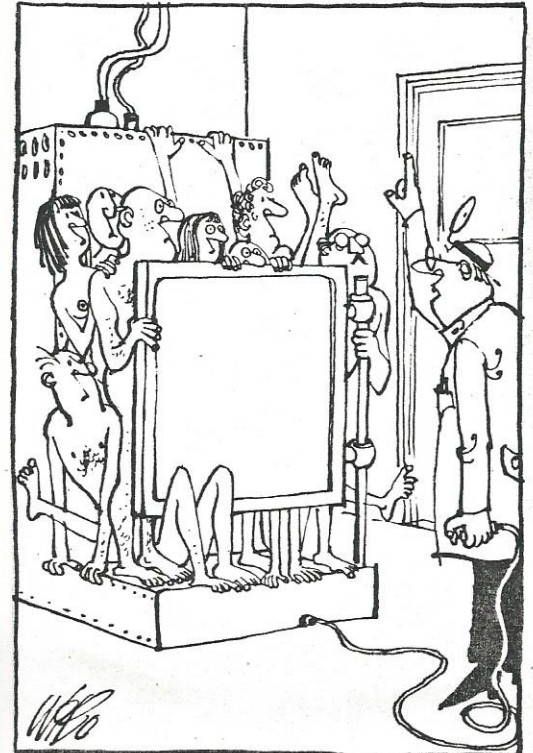
STAATSINMENGING.

Wat heeft de overheid er toe gebracht wetten in te stellen om mensen die ziek zijn of werkloos, uit de goot te redden? Tijdens de Industriële Revolutie werd een toenemend aantal gezinnen afhankelijk van loonarbeid. Als je ziek of werkloos werd verviel je automatisch tot armoede. De instelling van de sociale wetten keerde op de eerste plaats het toenemend gevaar van revolutie. Onder sociale verzekeringswetten verstaan we: wettelijke maatregelen waardoor de gehele bevolking of een gedeelte daarvan verzekerd wordt tegen allerlei gevolgen. Het uitgangspunt van het sociale verzekeringsstelsel (alle sociale verzekeringswetten bij elkaar) is solidariteit. De financiële lasten van de enkeling worden gemeenschappelijk vanuit een anonieme pot betaald. De kosten van de sociale verzekeringen worden opgebracht door de werknemers die premies betalen. De sociale verzekeringen helpen mensen die door omstandigheden zoals ziekte, werkloosheid en ouderdom niet in staat zijn zelf geld te verdienen. Bovendien kunnen mensen die met zeer grote uitgaven gekonfronteerd worden geholpen worden. Ouders kunnen hun zwaar gehandicapt kind op die manier via de AWBZ laten verplegen in een speciaal tehuis.

Het resultaat van negentig jaar sociale wetgeving is een ingewikkeld stelsel van uitkeringen, voorzieningen en verplichte verzekeringen. Je zou het niet zeggen, maar toch is er wel een lijn te trekken in deze wirwar.

SOCIALE VERZEKERINGEN en SOCIALE VOORZIENINGEN
vormen samen het SOCIAAL ZEKERHEIDSSTELSEL

**Zuiniger gebruik
van ziekenhuisapparatuur**

„... Even diep inademen...”

SOORTEN	KENMERKEN	FINANCIERING door
sociale verzekeringen:	<p>a. werknemersverzekeringen:</p> <ul style="list-style-type: none"> . voor werknemers alleen . ter dekking van risico tegen: werkloosheid (WW), ziekte (ZW), arbeidsongeschiktheid (WAO). <p>b. volksverzekeringen:</p> <ul style="list-style-type: none"> . voor de gehele bevolking . beginnen met 'A' van algemeen . ter dekking van: Algemene Ouderdomswet (AOW), Algemene Weduwen en Wezenwet (AWW), Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) 	<p>premies die betaald worden door werkgevers en werknemers</p> <p>premies en uit belasting opbrengsten</p>
sociale voorzieningen:	<p>Voor iedereen die aan bepaalde voorwaarden voldoet</p> <p>Voorbeelden: huursubsidie, studiefinanciering, algemene bijstandswet</p>	<p>de overheid uit belastingen door de burgers opgebracht</p>
partikuliere verzekeringen:	<p>Overeenkomst met een verzekeringsmaatschappij</p> <p>Voor ieder die betaalt</p> <p>Doel: indekking tegen bepaalde risico's: inboedel, brand, levensverzekering etc.</p>	<p>premies van particulieren.</p>

Verzorgingsstaat: hoe lang nog?

Prachtig hé zo'n staat die haar burgers op allerlei manieren de helpende hand toesteeft! Wel wat anders dan de meer liberale variant in de VS waar de burgers veel meer aan hun lot worden overgelaten. Hier is men niet

meer afhankelijk van naastenliefde en kerkelijke barmhartigheid. Behoeftigen worden geholpen door onpersoonlijke regels en wetjes en tegen de staat hoeft je geen dankje wel te zeggen. De verzorgingsstaat kan gezien worden als een van de hoogtepunten van de westerse beschavingsgeschiedenis. Het is een min of meer efficiënt verdelingsmechanisme dat orde brengt in de scherpe uitwassen van het kapitalisme en de zaken recht trekt zodat de rechtvaardigheid niet al te zeer uit het oog wordt verloren. Tot nu toe kennen we geen door sociale nood en raciale achterstanden geboren opstanden en plunderingen zoals in Los Angeles. Maar wat is nu ekonomisch gezien de prijs?

4.1. De kollektieve sektor.

Hieronder verstaan we alle uitgaven van de overheden van hoog tot laag en de sociale verzekeringen tesamen. Om de hoge uitgaven van de verzorgingsstaat te verklaren moeten we denken aan het begrip: de kollektieve lastendruk. Dit is een voortdurende bron van discussie. Het is het totaal van belastingen- en premieontvangsten vermeerderd met enkele niet-belastingmiddelen. Het wordt uitgedrukt als percentage van het nationaal inkomen. Aangezien de privéhuishoudens en bedrijven de premies en belastingen moeten opbrengen vormen deze voor hen een last, de kollektieve lastendruk. Bedrijven verzoeken de overheid regelmatig om

Collectieve-lastendruk (in procenten van het netto nationaal inkomen, 1980-1988).*

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Collectieve lastendruk	52	53	53	54	53	53	53	55	55

* Inclusief debudgettering, exclusief vervroegde aflossingen woningwettelingen.

die druk te verlichten. Nederland heeft in vergelijking met andere landen een hoog belasting- en premiepeil. Vergelijk met de onderstaande tabel.

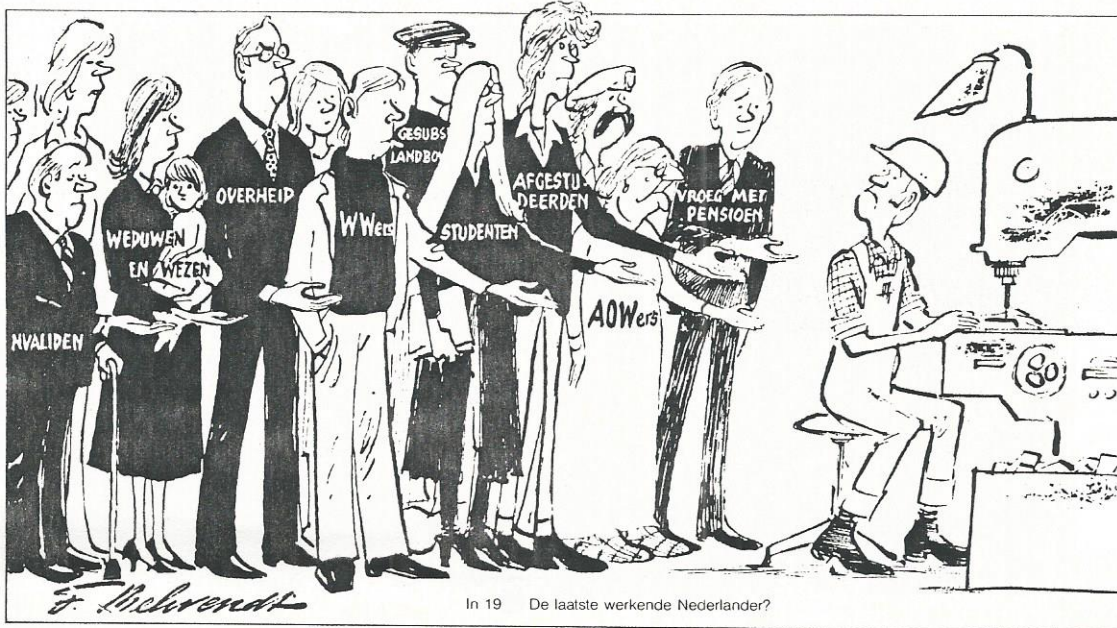
Publieke-uitgavenquote en makropeil van belastingen en premies in de EG-landen in procenten van het bruto binnenlandsprodukt.

	Uitgavenquote in 1986	Belasting- en premiepeil 1985
Nederland	59	45
België	53	47
Frankrijk	52	46
Duitsland	47	38
Spanje	42	28

Ondanks de stijging van het kollektieve lastenpeil blijven de ontvangsten van de publieke sektor meestal achter bij de uitgaven, zodat de overheid moet lenen. daardoor zijn de rentelasten van de overheid schrikbarend toegenomen. Het grootste probleem is echter dat de kosten van de verzorgingsstaat enorm uit de hand zijn gelopen in de laatste jaren. We spreken van de krisis in de verzorgingsstaat. Politieke partijen neigen naar minder solidariteit en meer zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de burgers. Hoe is de crisis te verklaren?

4.2. Krisis in de verzorgingsstaat.

In de jaren zeventig werd de burger steeds meer in de watten gelegd. De economie groeide nog en alles leek mogelijk en betaalbaar. In de gezondheidszorg worden nieuwe, dure technieken geïntroduceerd waar steeds meer patiënten gebruik van maakten. Voorts wisten steeds meer studenten, huurders, premie A-woning kopers de weg te vinden naar de subsidiepotten. Men raakte verslaafd aan de overheidszorg. In geval van werkloosheid wende men aan de verweningen van de uitkeringen en aan de ruime omschrijving van "passende arbeid". Het economisch tij keerde. Er ontstond een structurele werkloosheid. Automatisering kostte banen terwijl steeds meer vrouwen onafhankelijk wilden zijn en betaald werk verwachtten. Meer allochtonen kwamen naar Nederland. De kosten van de sociale ver-

In 19 De laatste werkende Nederlander?

zekeringen namen toe omdat de bevolking vergrijsde. Het stelsel is eigenlijk niet gebouwd op zo'n grote vraag naar uitkeringen. Bovendien bleken steeds meer mensen kansarm en kwamen in de categorie langdurig werkloos. Bij de Wet op de Arbeidsongeschiktheid (WAO) van 1967 schatte men het aantal gebruikers op 150.000. Het zag er naar uit dat het naar de miljoen zou lopen. In 1991 ging een kwart van het nationale inkomen in Nederland naar de financiering van het sociale zekerheidsstelsel. Dan praten we over honderden miljarden gulden. Vergeleken met het buitenland is dat enorm. De verhouding tussen werkenden en uitkeringsgerechtigden in Nederland is 100: 86 (op iedere 100 werkenden staan 86 uitkeringsgerechtigden). Door o.a. de vergrijzing verslechtert die verhouding nog steeds.

De kritiek op de verzorgingsstaat komt vanuit invalshoeken op tafel.

a. Ideologische kritiek. Konservatieve en liberale groepen stellen dat de overheid als herverdelers van het nationale inkomen een te grote machtsfactor in de samenleving is geworden. De vrijheid van de mensen om zelf over hun financiën te beschikken wordt beperkt omdat de overheid overal haar hand ophoudt. Verder is de afstand tussen de overheid en de burgers door de bureaucratie toegenomen. Bovendien is de overheid niet alleen ten bate van de burgers gaan denken maar ook in plaats van de burgers. De overheid heeft zich hierdoor de verantwoordelijkheid toegeëigend die eigenlijk bij de mensen zelf ligt en de burgers minder mondig gemaakt. Tenslotte is er kritiek op het aanbod van welzijnsvoorzieningen. Deze zouden vaak overbodig en inefficiënt zijn

b. Financieel-ekonomische kritiek. De meeste ekonomen zijn het er over eens dat in slechte ekonomische tijden het instand houden van de koopkracht van groot belang is. In Nederland vindt dat plaats door sociale uitkeringen. Anderzijds beklagen ondernemers zich er over dat hun konkurrentiepositie bedreigd wordt

DE VERZORGINGSSTAAT IN ~~DE~~ ZORGEN

PUNTEN

24

<p>1 Hoog en laag betaalde Nederlanders zijn <u>subsidieverslaafd</u> (f 40 miljard). Dus: meer eigen bijdrages en afschaffen van subsidies op bijv: kopen van premie A-woning; huur- en isolatiesubsidie; buskaartje, sportclub; gezinszorg etc.</p>	
<p>2 De maatschappij is veranderd. Het minimumloon <u>werd</u> ingevoerd om een gezin te onderhouden. Alle gezinsleden (werkende vrouwen) ontvangen het <u>nu</u>. Bij een <u>verlaging</u> van het minimumloon zullen werklozen eerder in dienst worden genomen.</p>	
<p>3 De kosten van de sociale verzekeringen kunnen omlaag, als de actieve en van de staat onafhankelijke bevolking wordt vergroot. Bijvoorbeeld door het afschaffen van de Vut of verhogen van de AOW-gerechtigde leeftijd (69 jaar). Flexibele pensionering. Men betaalt dan langer zelf premies.</p>	
<p>4 <u>Repressieve aanpak</u> van arbeidsongeschiktheid en ziekte. De hoge WAO uitkering wordt beperkt en de eerste drie ziekte-dagen komen voor rekening en eigen risico van werknemer. Bij grote en kleine ongelukken buiten zijn schuld heeft deze dan wel pech.</p>	
<p>5 <u>Preventieve aanpak</u> van arbeidsongeschiktheid en ziekte. Als de arbeidsomstandigheden veiliger en gezonder worden zullen door Wao- en Ziektewet-premie flink kunnen dalen en uitgaven verminderen. Misbruik blijft deels.</p>	
<p>6 Het huidige nivo van voorzieningen in de verzorgingsstaat kan best gehandhaafd blijven. Alle werknemers betalen dan een hogere premie of de hoogste inkomens nog wat meer (nivelleren). De solidariteit met de zwakkeren blijft dan in stand.</p>	
<p>7 De overheid moet een <u>ministelsel invoeren in de sociale zekerheid</u> waardoor een bestaansminimum gewaarborgd blijft. De zelfstandige burger kan zich bijverzekeren voor extra ziekte-, werkloosheids-, AOWuitkering. Resultaat: lagere kosten. Maar hoe werkt dat bijverzekeren in de VS....?</p>	
<p>8 Arbeidsburo's moeten werklozen dwingen werk te accepteren dat onder hun nivo ligt (<u>passende arbeid verruimen</u>). Maar krijg je dan geen <u>verdringingseffekt</u>; kansarmen (allochtonen, gehandicapten) komen helemaal niet meer aan bod?</p>	
<p>9 Een werkgever zoekt: a. een beleidsekonoom. 1500 sollicitanten b. bollenpellers. geen sollicitant Laat studenten na hun 17e zelf meer van hun studiekosten betalen. Minder kosten en alleen de goed gemotiveerden slagen. De lagergeschoolden zullen eerder "lager" werk accepteren.</p>	
<p>10 Geef de burgers hun eigen verantwoordelijkheid. Maak ze niet afhankelijk van de staat. Pas als mensen zélf iets ondernemen zullen ze zich inzetten</p>	

Overzicht van de veranderende rol van de kapitalistische staat in Nederland:

Ekonomisch systeem:	Liberaal kapitalisme	Liberalistische staat in Nederland:	Gemengde ekonomie (het kap. met een menselijk gezicht)	Gemengde ekonomie
Soort staat	Nachtwakersstaat	Overgangsperiode	Verzorgingsstaat	De Terugtrekkende Overheid
Tijd	Tot ca. 1900	ca. 1900-1940	1945- tot ca. 1980.	De Zorgzame samenleving ca. na 1985.
Kenmerken van de rol van de staat in het sociaal economisch leven.	<p><u>STAATSONTHOUDING</u></p> <p>Laissez-faire, laissez passer.</p> <p>De staat beperkt zich tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - beschermen - bewaken - beveiligen - controleren <p>De staat is passief en grijpt pas dan in wanneer er iets mis gaat.</p> <p>De burgers streven alleen hun eigen belang na.</p> <p>Als ze dat niet kunnen dan: -liefdadigheid en barmhartigheid door kerk of partikulieren</p> <ul style="list-style-type: none"> -hulp familie of vrienden (grootgezin) -wederzijdse hulp -vriendendienst -gesloten beurs 	<p><u>STAATSINWENING</u></p> <p>De overheid bekommert zich meer en meer om het kollektieve sociale welzijn. Uitgaven in de kollektieve sektor nemen toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociale woningbouw - ziekenhuizen - scholen, bibliotheken - sociaal zekerheidsstelsel <p>De overheid verzorgt haar burgers van de wieg tot het graf.</p> <p>Bijv: kraamzorg konsultatieburo's wijkverpleging gezinshulp bejaardenwerk</p> <p>Nederland wordt een 'sociaal paradijs'.</p> <p><u>Waarom ontstaan na 1945?</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - welvaart door economische groei - overheid gaat konjunkturschommelingen voorkomen (krisis!). - Universele verklaring van de rechten van de mens formuleerde de Sociale Grondrechten: Deze gaven recht op: werk wonen bestaanszekerheid etc. <p>Nadelen!! Zie hiernaast.</p>	<p><u>STAATSONTHOUDING</u></p> <p>Staat gaat taken op de 4 funktiegebieden verlaten</p> <p><u>Nadelen verzorgingsstaat:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - explosieve groei van ambtenarenapparaat - bureaucratie - kostenstijging sociale uitkeringen van 5% in 1950 naar 20% in 1975 van nationaal inkomen. - solidariteitskrisis - konkurrentiepositie <p><u>Visie CDA en VVD:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Verzorgingsstaat maakt mensen lui/ verwend - Burgers zijn vrij en volwassen mensen en dienen zelf problemen op te lossen. - Dat kan sneller, beter en goedkoper. - Burgers moeten voor elkaar opkomen en eigen verantwoordelijkheid kennen. <p>In de praktijk dus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Burenhulp - bejaarden bij kinderen - liefdadigheid 	

door de hoge premie- en lastendruk. Ze wijzen dan vaak ook nog naar de interne markt van de EG. Voorts menen zij dat als de overheid teveel leent op de kapitaalmarkt om haar tekorten te dekken, de rentestand voor hen ongunstig beïnvloed wordt waardoor investeringen te duur uitvallen. Vervolgens menen groepen dat het in stand houden van de koppeling tussen uitkeringen en lonen niet alleen te duur wordt (premies) maar ook de arbeidsmarkt niet stimuleert. Tenslotte hoor en lees je vaak de klacht dat de hoge premies en belastingen die over arbeid betaald moeten worden zwart werken stimuleren.

Samenvattend over de verzorgingsstaat:

1. het takenpakket van de overheid is in vergelijking met de negentiende eeuw enorm uitgebreid.
2. de overheid garandeert de burgers de zekerheid van een bestaansminimum.
3. de hulp van de overheid is een recht en geen gunst.
4. de verzorgingsstaat zit tussen een liberale en een kommunistische staat in; er zijn zowel particuliere bedrijven als staatsbedrijven. De overheid beperkt en reguleert de vrijheid van de particuliere bedrijven.
5. de uitgaven voor de verzorgingsstaat zitten over hun top. Herbezinning vindt plaats.

Vragen:

1. Leg met voorbeelden uit wat het verband is tussen sociaal zekerheidsstelsel, sociale verzekeringen en sociale voorzieningen.
2. Leg uit: de verzorgingsstaat is een min of meer efficiënt verdelingsmechanisme.
3. Geef enkele voorbeelden van uitgaven in de kollektieve sektor van "de overheden van hoog tot laag" (4.1.).
4. Wat is het verband tussen de kollektieve sektor en de kollektieve lastendruk in Nederland?
5. Waarom willen de bedrijven de kollektieve lastendruk verlagen?
6. Wat zou men bedoelen met de "verwende burger"? (4.2.).
7. Geef enkele voorbeelden van situaties "waar de overheid steeds haar hand ophoudt" in het dagelijkse leven.
8. Wat is het verband tussen de koppeling van uitkeringen aan de lonen en de arbeidsmarkt die niet gestimuleerd wordt?
9. Verklaar de cartoon op de vorige pagina.

3 Leerlingen in de stoel van de Minister van Economische Zaken; van Sociale Zaken of van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur (WVC),

Hieronder staan een aantal veel voorkomende meningen en opvattingen van politieke partijen, belangenorganisaties e.d. ten aanzien van de problemen waarin de verzorgingsstaat is terecht gekomen. De laatste maanden zijn ze uitvoerig in het nieuws geweest. Ze zullen je hopenlijk bekend voorkomen. Lees de maatregelen nauwkeurig door; je moet ze kennen en begrijpen.

OPDRACHT:

1. Verplaats je 'even' in de rol van de ministers die deze problematiek wil oplossen. Lees alle 10 maatregelen die hieronder staan eerst goed door.
2. Geef vervolgens een 10 aan de maatregel die jij het meest succesvol acht; een negen aan de maatregel die net iets minder goed is. enz. Geef een nul als je de maatregel volledig afwijst.
3. Alle cijfers mogen maar één keer voorkomen. Behalve de nul. Deze mag je zo vaak gebruiken